

Felhasználóképzés az ELTE Egyetemi Könyvtárban

Az egyetemi könyvtárak felhasználóképzési programjai általában a hallgatók képzésére helyezik a hangsúlyt, az ELTE-n azonban ezt a feladatot a kari, intézeti könyvtárak látják el. Az Egyetemi Könyvtárban ezért az oktatók, a PhD-hallgatók és a könyvtárosok a képzések elsődleges célcsoportjai. A cikk azt mutatja be, hogy hogyan fejlesztett ki a könyvtár egy széles körű, több célcsoport számára készült és számos területet felölelő, több helyszínen igénybe vehető, tervezetten és hatékonyan működő felhasználóképzési programot, külön szervezeti egység és extra források hozzárendelése nélkül.

Belső képzések az ELTE könyvtári hálózatában a 2000-es évek végén

Az Egyetemi Könyvtár felhasználóképzési programja 2009-ig a belső és a hálózati képzésekre összpontosított. A könyvtári hálózat tagjai az ELTE különböző kampuszain működő kari, intézeti, tanszéki könyvtárak és az Egyetemi Könyvtár voltak. A hálózat tagkönyvtárai önálló, szervezetenként és munkamegosztás terén egymáshoz nem kapcsolódó intézmények halmazát alkották. A hálózati és módszertani központ az Egyetemi Könyvtár volt, a hálózat több mint 50 tagkönyvtára között szervezeti kapcsolat csupán az Egyetemi Könyvtár és a tagkönyvtárak között, vertikálisan működött.

Az Egyetemi Könyvtárban folyó felhasználóképzések az integrált könyvtári rendszer menedzselése, működtetése és a hálózati statisztikai adatok begyűjtése, összesítése kapcsán felmerült feladatok köré koncentráltak: az osztott katalogizálást és az egységes tartalmi feltárást lehetővé tevő szabályzatok az Egyetemi Könyvtárban készültek, és a képzéseken a könyvtár munkatársai ezeket az ismereteket, valamint az integrált könyvtári rendszer használatát oktatták a hálózati könyvtárosoknak.

A legfontosabb egyetemi könyvtári felhasználói célcsoport: a hallgatók [1] felhasználóképzéséről a kari, intézeti, tanszéki könyvtárak gondoskodtak, részben szervezett keretek között, kredités tantárgy és/vagy tanév eleji könyvtárismereti óra keretében, részben az új szolgáltatásokhoz kapcsolódóan, mint például új adatbázisra történő előfizetéskor. Az Egyetemi Könyvtár szervezésében ilyen típusú képzés nem folyt.

Mivel nem volt végfelhasználó-képzés, az ezt szolgáló szervezeti egységet sem alakították ki: az

Egyetemi Könyvtár vezetése 2008-ban az olvasószolgálatot is ellátó Tájékoztató és dokumentum-szolgáltató osztályt (TDO) bízta meg, hogy kísérleti jelleggel egy adatbázis-használati belső képzést indítson a saját dolgozók számára. Ez az osztály számára új feladatot jelentett, amelynek a megoldásához a hallgatói felhasználóképzésekre fókuszáló szakirodalom sajnos nem nyújtott sok segítséget. Hasznosabbak voltak az adatbázis-forgalmazók és más könyvtárak által készített, letölthető használati útmutatók [2]. Ezek többnyire módszertani ötleteket adtak, és az adatbázis-forgalmazók saját tréneri-nek bemutatóitól a képzési gyakorlatot lehetett ellesni. Az osztály kezdettől fogva gyűjtötte a résztvevők visszajelzéseit és értékes tapasztalatokra is szert tett, amelyekből többet a későbbi felmérések is visszaigazoltak – ezeket beépítette a nem sokkal később elinduló szervezett képzésekbe.

Ezek az ismeretek triviálisnak tűnnek, de számunkra fontosak és előrevivők voltak, és sajnos ezeket a szakirodalom alig közvetíti. A képzések tapasztalatait és a visszajelzéseket azóta is gyűjtjük, és igényfelméréseket, elégedettségméréseket is végzünk. A gyűjtött ismeretek közül a legfontosabbak az alábbi, a későbbiekben következetesen alkalmazott szabályok voltak:

1. szabály: Az ideális képzés egyetlen alkalomból áll. Az egymásra épülő modulokból álló képzéssorozatok nem lehetnek hosszabbak három alkalomnál. A második és harmadik alkalommal egyre erőteljesebb lemorzsolódás tapasztalható.

2. szabály: A képzések ideális időtartama egy alkalommal átlagos összetételű csoport esetén 60-90 perc, terhelhető csoport esetén legföljebb 180 perc.

3. *szabály*: Minden képzési alkalomhoz önmagában – az előző alkalom anyagának ismerete nélkül – is elsajátítható tananyagot kell készíteni.

4. *szabály*: A felhasználóképzésekhez letölthető, önálló feldolgozásra vagy gyakorláshoz segédletként is alkalmas, a folyamatokat lépésről-lépésre bemutató, célcsoport-specifikus oktatóanyagot kell biztosítani. Jól beváltak a minimális animációval vagy a nélkül elkészített PowerPoint bemutatók [3], amelyeket a képzéseken, és a könyvtári portálról (<http://konyvtar.elte.hu>) letölthető használati útmutatóként egyaránt használunk.

5. *szabály*: A képzések szervezéséhez jól működő elektronikus regisztráció szükséges. A résztvevők nyilvántartására a regisztrációs felületről nyomtatott listákat a legegyszerűbb használni, jelenléti ívként.

6. *szabály*: Az oktatónak el kell fogadnia, hogy a letölthető tananyaga önálló életet fog élni, és beépülhet más oktatók tananyagaiba. A Creative Commons elvei alapján biztosítania kell a tananyaghoz a legszélesebben értelmezett nyílt hozzáférést.

Új szemlélet, új eszköztár – új célcsoportok, igények és lehetőségek

A 2009-es év több területen jelentett fordulópontot az Egyetemi Könyvtár és az ELTE könyvtári hálózata életében. A hálózat számára a legfontosabb az ELTE Szenátusának CXCV/2009. (VI. 29.) Szen. számú határozata, amely a korábbi könyvtári hálózat helyett létrehozta az *Egyetemi Könyvtári Szolgálatot (EKSZ)* és annak operatív testületét, a *Könyvtári Tanácsot*, amely „a könyvtári rendszer egészét érintő ügyekben ... javaslattevő, véleményező és ellenőrző jogokkal rendelkezik” [4]. 2009. június 30-tól kezdve az ELTE könyvtárai számára kötelező az együttműködés, működésük, szolgáltatásaik összehangolása, egymás munkájának támogatása – enélkül nem tudnák teljesíteni a Szenátus által rájuk rótt kötelezettségeket. Az EKSZ létrehozása a felhasználóképzés számára is megteremtette a könyvtárak közötti együttműködés lehetőségét és kereteit.

A második ilyen fordulópont, hogy a könyvtári minőségbiztosítási munka, a K-21 projekt ekkorra vált széles körben elterjedté [5]. A projekt alulról jövő kezdeményezésként indult 2008-ban, 2009-ben viszont már munkaterv alapján, szabályozott

keretek között működött, és az alapító és a projekthez csatlakozó könyvtárosok között már kialakult az egymás szakértelmébe vetett kölcsönös bizalom, a hatékony együttműködés alapja, sőt az együttműködésben ezek a könyvtárosok proaktívan léptek fel és már gyakorlatot is szereztek.

Az Egyetemi Könyvtár felhasználóképzési programjában újabb célcsoport jelent meg: egyre nagyobb számban érkeztek – és nem csak az ELTE-ről – informatikus könyvtáros hallgatók szakmai gyakorlatra. A hallgatók több osztályon is végeztek gyakorlatot, legnagyobb számban a *Gyűjteménykezelő és feldolgozó osztályon*. Ezek a diákok felhasználóképzési szempontból sajátos célcsoportot jelentenek: magas szintű számítógépes írástudás és korszerű könyvtárszakmai ismeretek birtokában vannak azokon a területeken, amelyeket az egyetemen már tanultak, a még nem vagy egyáltalán nem tanult területeken viszont az átlagos felhasználóképzéshez hasonló jegyeket mutatnak, és emiatt a gyakorlat kezdetén egyes területeken képzésre szorulnak.

A felhasználóképzés szempontjából legjelentősebb fordulópont az egyetem vezetésétől érkezett felkérés volt: 2009-ben a rektor megkérte az Egyetemi Könyvtárat, hogy – ha az oktatók ezt igénylik – nyújtson segítséget publikációs adataik feltöltéséhez a *doktori.hu* adatbázisba. A felkérésnek a könyvtár Tájékoztató és dokumentumszolgáltató osztálya tett eleget. A feltöltéshez nyújtott konkrét segítség mellett az egyetem vezetése adatbázis-használati, valamint hivatkozási és bibliometriai ismereteket oktató felhasználóképzéseket is javasolt. Kérték, hogy a képzéseket szegmentáljuk, az oktatók és a PhD hallgatók külön oktatást kapjanak. 2009-ben három oktatói „Bibliográfia, idézettség, bibliometria” című tréningen 12 fő, három oktatói adatbázis-használati tréningen 17 fő, két hallgatói adatbázis-használati tréningen – amit a szolgáltató tréner tartott, és az osztály szervezőként és tolmácsként működött közre – 15 fő vett részt (1. táblázat).

Nemcsak az egyetemvezetés részéről következett be szemléletváltozás, hanem a könyvtárak részéről is. Az Egyetemi Könyvtár vezetése és könyvtárosai elfogadták, hogy a felhasználóképzés olvasószolgálati feladat. A hálózati könyvtárosok belátták, hogy nem csak az integrált könyvtári rendszerrel tanulhatunk egymástól; és életképes az együttműködésnek az a formája is, hogy amelyik könyvtárnak módjában áll, helyet (értsd: géptermet) biztosít a képzés számára a többieknek is.

Elsőként egy három modulból álló könyvtárosi adatbázis-használati képzéssorozat indult, amely még az oktatói képzéseknél is alacsonyabb résztvevői létszámmal, erős lemorzsolódás mellett folyt, a 9. alkalomra a lemorzsolódás miatt már nem is került sor.

1. táblázat

Az olvasószolgálat által nyújtott felhasználóképzések, 2009

Dátum	Helyszín	Téma	Résztvevők
2009.02.25.	EK	Könyvtárosi adatbázis-tréning 1	7
2009.03.06.	EK	Könyvtárosi adatbázis-tréning 1	4
2009.03.11.	EK	Könyvtárosi adatbázis-tréning 2	3
2009.03.18.	EK	Bibliográfia, idézettség...	4
2009.03.18.	EK	Bibliográfia, idézettség...	4
2009.03.19.	EK	Bibliográfia, idézettség...	4
2009.03.20.	EK	Könyvtárosi adatbázis-tréning 2	4
2009.03.25.	EK	Könyvtárosi adatbázis-tréning 3	3
2009.04.03.	EK	Könyvtárosi adatbázis-tréning 3	3
2009.06.24.	EK	Könyvtárosi adatbázis-tréning 1	5
2009.06.25.	EK	Könyvtárosi adatbázis-tréning 2	5
2009.09.02.	EK	Oktatói adatbázis-tréning	5
2009.09.03.	EK	Oktatói adatbázis-tréning	5
2009.09.10.	EK	Oktatói adatbázis-tréning	7
2009.09.30.	ELTE TTK	Hallgatói Web of Science tréning	5
2009.09.30.	EK	Hallgatói Web of Science tréning	10

EK: Egyetemi Könyvtár; TTK: Természettudományi Kar

A képzések során az oktatók jelezték, hogy karra kihelyezett felhasználóképzéseken szívesebben vennének részt. Ez egybevágott a könyvtár törekvésével, hogy lehetőleg ne használjuk tanításra az olvasói számítógépeket nyitvatartási időben, ezért a következő évi felhasználóképzési tervet már karokra kihelyezett képzésekkel készítettük el. A

további oktatói igények megismerése és a képzések megfelelő kialakítása és időzítése érdekében telefonos igényfelmérést végeztünk a humán karok oktatói körében (2. táblázat).

Az igényfelmérés eredménye két fontos új információval szolgált: az oktatók nem tudnak a képzéssorozatokra időt szánni, inkább az egy alkalommal lebonyolítható képzést részesítik előnyben, és a legalkalmasabb időpont a regisztrációs hét, illetve a vizsgaidőszakok. Az ideális oktatói felhasználóképzés a 2009-es humán karokon végzett igényfelmérés eredményei és a tapasztalatok alapján:

Témája: adatbázis-használat (a támogató eszközök, például bibliográfiakezelők használata iránti igény a Természettudományi Karon jelentkezett);
Színvonala: tudásszint szerint legalább kétféle, alkalmi és kezdő, valamint gyakorlott adatbázis-használóknak;
Oktatási módszer: bemutatás+gyakorlás+letölthető tananyag;
Képzési alkalmak száma: 1;
Képzés időtartama: 90-180 perc;
Időpontja: regisztrációs hét, illetve a vizsgaidőszakok;
Helyszíne: karra kihelyezett képzés.

2010 – az oktatói felhasználóképzések éve

Az igényfelmérés eredményeihez igazodva a Tájékoztató és dokumentumszolgáltató osztály kérésére a rektor kijelölt a karokon egy-egy koordinátort, akik elvégzik a kari igényfelmérést és biztosítják a géptermet. A koordinátorok jellemzően a kari könyvtárakból kerültek ki. Az igényfelmérés több karon elmaradt, a *Természettudományi Karon* viszont igen alapos felmérés készült, aminek eredménye alapján a kar számára egy 180 perces tréninghez speciális tananyagot dolgoztunk ki, gyakorlott adatbázis-használók számára: Finomhangolt keresések EBSCO és Web of Science adatbázisokban; EndNote Web és Zotero bibliográfiakezelők címmel. Ezeken a képzéseken kiderült, hogy a gyakorlott felhasználók között nem érdemes különbséget tenni aszerint, hogy oktató vagy PhD hallgató, mivel számítógépes írástudásuk (computer literacy), adatbázis-használati ismereteik szintje, és terhelhetőségük is hasonló. Az alapos képzés tapasztalatai és visszajelzései alapján az alábbi paramétermátrixot állítottuk össze (3. táblázat). Ennek segítségével könnyű specifikálni egy-egy célcsoportot, és a célcsoportra jellemző

igényekhez igazítani a meglévő tananyagot, vagy testre szabott új tananyagot készíteni számukra,

ahogyan például a Természettudományi Kar esetében is tettük.

2. táblázat

Oktatói felhasználóképzési igényfelmérés az ELTE humán karain, 2009

1) Milyen mélységben használ szakirodalmi adatbázisokat? (Web of Science, EBSCO, Science Direct, Scopus stb.), illetve érdeklődik adatbázisok iránt?	
a) Egyáltalán nem használom őket, nem is érdekel	13%
b) Nem használom őket, de érdekel	37%
c) Alkalmi, nem gyakorlott használó vagyok	11%
d) Gyakorlott használó vagyok	21%
e) Inkább a kapcsolódó szolgáltatások: bibliográfiakezelő, saját adatbázis létrehozása érdekel	3%
2) Részt venne-e Ön az alábbi szakirodalmi adatbázisok: Web of Science, EBSCO, Science Direct, Scopus, SpringerLink használatát bemutató előadások vagy tréningen?	
a) Elég egy bemutató	16%
b) Elég egy magyar nyelvű letölthető oktatóanyag	18%
c) Mindkettőre szükségem lenne	3%
d) Ezeken túlmenően gyakorlásra is szükségem lenne	21%
e) Nem mind érdekel, csak konkrétan a ...	0%
f) Más adatbázis érdekel, konkrétan ...	0%
3) Milyen szintű tréninget tart kívánatosnak?	
a) Legjobb az alapoknál kezdeni	26%
b) Csak a gyakorlott használók számára szükséges ismeretek érdekelnek	13%
c) Mindkettő szükség lenne	3%
4) Mennyi időt tudna egy ilyen tréningre szánni?	
a) 1x3 óra	34%
b) 2x3 óra, heti 2 alkalommal (mely napokon?)	3%
c) 2x3 óra, heti 1 alkalommal, a hét ugyanazon napján (melyiken?)	3%
d) Még ritkábban	3%
e) 3x3 óra (mely napokon?)	0%
f) egy napon sem tudok 3 órát rászánni	5%
5) Az év melyik szakában tudna részt venni egy ilyen tréningen?	
a) Szorgalmi időszak elején, nagyjából ...	3%
b) Vizsgaidőszak végén, nagyjából ...	18%
c) Egyéb időszakban, konkrétan: regisztrációs héten	26%
d) Bármikor, kivéve ...	0%
e) Bármikor	3%
Nem válaszolt	
Nem jönne el, mert elég számára az oktatócsomag	13%
Nem érdekli a rendezvény	8%
	29%

3. táblázat

Célcsoportok jellemzői

	Paraméter/Szint	A	B	Mire ügyeljünk?
1	Könyvtári ismeret	megfelelő	kevés	tananyag terminológiája
2	Computer literacy	erős	gyenge	technikai magyarázatok, képzés sebessége
3	Adatbázis-használat	gyakorlott	alkalmi	adatbázis-elmélet, magyarázatok
4	Hivatkozási ismeret	megfelelő	kevés	szabvány, alapelvek, magyarázatok
5	Terhelhetőség	erős	gyenge	képzés hossza

Célcsoportpéldák

Célcsoport	Jellemzők
Nagyközönség	1-5B
Humán kari BA hallgató	1B 2A 3-5B
MA könyvtár szakos	1-3A 4-5B
PhD hallgató, TTK	1-3A 4B 5A
Könyvtáros	1-3A 4? 5B

Az alkalmi felhasználóknak készült kétféle adatbázis-használati és a könyvtárosoknak szóló, bibliográfiakezelőket bemutató tréninggel együtt ebben az évben – a felmérés eredményét szem előtt tart-

va vizsgaidőszak tájékán és a regisztrációs héten – már 230 felhasználónak négyféle tananyagot oktattunk (4. táblázat).

4. táblázat

Az olvasószolgálat által nyújtott felhasználóképzések 2010-ben

Időpont	Helyszín	Téma	Szint	Résztevő
2010.05.17.	ÁJK	Oktatói WoS+EndNote Web	alkalmi	15
2010.05.18.	BGGyK	Oktatói EBSCO+EndNote Web	alkalmi	16
2010.05.19.	TÓK	Oktatói EBSCO+EndNote Web	alkalmi	11
2010.05.19.	TÓK	PhD EBSCO+EndNote Web	alkalmi	11
2010.05.20.	PPK	Oktatói EBSCO+EndNote Web	alkalmi	12
2010.05.20.	PPK	PhD EBSCO+EndNote Web	alkalmi	12
2010.05.26.	TTK	Oktatói EBSCO+WoS+bibkezelők	gyakorlott	16
2010.05.26.	TTK	PhD EBSCO+WoS+bibkezelők	gyakorlott	25
2010.05.27.	BTK	Oktatói EBSCO+EndNote Web	alkalmi	7
2010.05.27.	BTK	PhD EBSCO+EndNote Web	alkalmi	6
2010.05.31.	BTK	Oktatói EBSCO+EndNote Web	alkalmi	15
2010.05.31.	BTK	PhD EBSCO+EndNote Web	alkalmi	11
2010.06.29.	BTK	Könyvtárosi bibkezelők	alkalmi	16
2010.09.08.	ÁJK	Oktatói WoS+EndNote Web	alkalmi	18
2010.09.09.	TTK	Oktatói EBSCO+WoS+bibkezelők	gyakorlott	39

ÁJK: Állam- és Jogtudományi Kar; BGGyK: Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar; BTK: Bölcsészettudományi Kar; PPK: Pedagógiai és Pszichológiai Kar; TÁTK: Társadalomtudományi Kar; TÓK: Tanító- és Óvóképző Kar; TTK: Természettudományi Kar; WoS: Web of Science adatbázis; bibkezelők: EndNote Web és Zotero bibliográfiakezelők

Ezt a tömeget már nem tudtuk a hagyományos, e-mail útján történő regisztrációval kezelni, ezért végleg átálltunk az előző évben már sikerrel tesztelt online regisztrációra. Ez a módszer minimalizálja az adminisztrációval járó többletterhet, amihez további emberi erőforrást nem tudtunk biztosítani, így ezt a feladatot is a képzéseket vezető könyvtáros végezte.

Hagyományos marketingeszközeinkkel: oktatói hírlevél, weboldalon közzétett felhívás, nem tudtunk volna ennyi embert elérni. A toborzáshoz a rektorátus lehetővé tette számunkra az oktatói e-mail címeket tartalmazó adatbázisok használatát, így személyre szólóan tudtunk meghívót küldeni az oktatóknak.

A megnövekedett igények miatt az Egyetemi Könyvtár vezetése egy oktatótermet alakított ki, amely jól hasznosítható az egy, vagy csak néhány számítógépet igénylő – előadás- és konzultációjellegű – oktatásokhoz; a géptermet igénylő képzésekhez azonban vagy az olvasótermi számítógépeket kellett igénybe vennünk, vagy a képzést valamelyik karra kihelyeznünk.

Hangsúlyváltás 2011-ben: IKR-váltás és TÁMOP-pályázatok

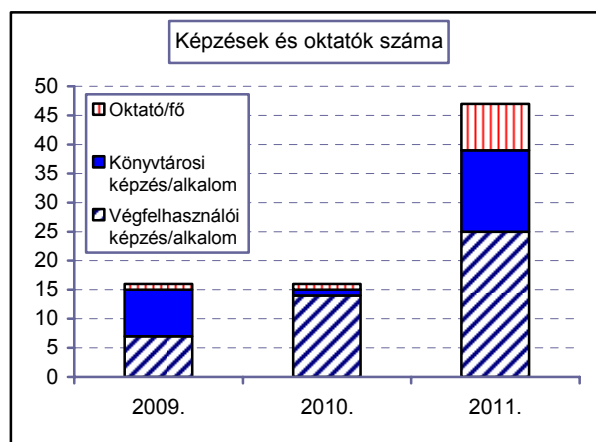
Az ELTE a Horizon integrált könyvtári rendszert (IKR) Aleph rendszerre cserélte le 2011 elején [6]. A szállító az ELTE könyvtárosainak csak kis hányadát tudta betanítani a modulok kezelésére, ezért az EKSZ könyvtárosai közül, főként az Egyetemi Könyvtárból, rendszerkönyvtárosok lettek kijelölve, akik majd betanítják a könyvtárosokat és a későbbiekben is ellátják a modul vagy terület menedzselését, kidolgozzák és kezdeményezik a javításokat és fejlesztéseket a szállító felé, oktatóanyagokat készítenek és oktatásokat szerveznek.

Az oktatásokból a Tájékoztató és dokumentum-szolgáltató osztály (új nevén a *Közösségszolgáltató osztály*) is kivette a részét: az Aleph kölcsönző modul használatáról 2011-ben 9 belső képzést tartottunk. A *Hálózati és módszertani osztály*, valamint a Gyűjteménykezelő és feldolgozó osztály (immár *Gyűjteménykezelői osztály* néven) rendszerkönyvtárosai szintén számos képzést tartottak.

A TÁMOP 3.2.4/09/1-KMR-2010-0021 pályázaton az Egyetemi Könyvtár önállóan is indult, és csatlakozott ahhoz az egyetemi könyvtárakból álló kon-

zorciumhoz is, amely közös alkalmazások bevezetését tűzte ki célul. Mindkét pályázat nyert, és ez a felhasználóképzés terén is jelentős többletterhet rótt az Egyetemi Könyvtár könyvtárosaira: az IKR-képzésekbe, a szakmai és közönségrendezvényeken való részvételbe és az új célcsoportoknak szóló felhasználóképzésekbe további kollégáknak kellett bekapcsolódnuk. Az önálló pályázat két új felhasználóképzési célcsoportot állított fókuszba: a középiskolásokat (a közeljövő egyetemi hallgatóit) és a nyugdíjasokat; a konzorciális pályázat pedig a hallgatók és a könyvtárosok publikációs képzését preferálta. A Közösségszolgáltató osztály hét könyvtárosa oktatott, többük konferencián, szakmai vagy közönségrendezvényen adott elő, az egyik középiskolai rendhagyó óra anyagát pedig a Gyűjteménykezelői osztály egyik könyvtárosa készítette és oktatta (1., 2. ábra).

Az 1. ábrán természetesen csak a felhasználóképzések számát, a 2. ábrán pedig az ezeken résztvevők számát jelenítettük meg; ha a konferencián és egyéb rendezvényen elhangzott előadásokat is hozzászámítjuk, a Közösségszolgáltató osztály könyvtárosai 663 embernek 51 alkalommal tartottak oktatást vagy előadást.

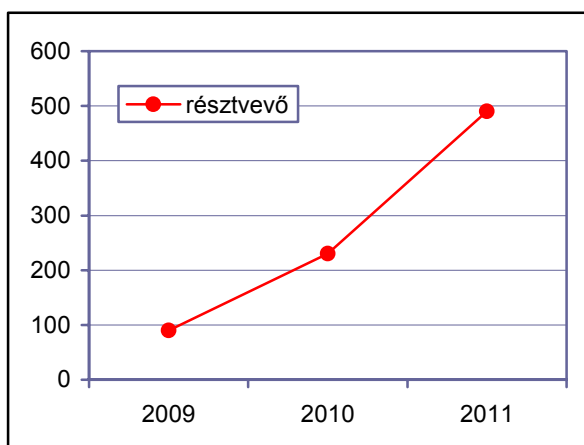
1. ábra Az olvasószolgálat által nyújtott felhasználóképzések és oktatók száma, 2009–2011

A középiskolások számára a célcsoport igényeinek és tudásszintjének megfelelő könyvtárhasználati és adatbázis-használati képzéseket dolgoztunk ki, valamint több új, iskolába is kihelyezhető rendhagyó óra anyagát állítottuk össze. Így jött létre az alábbi portfólió:

- Netblrodalom : Irodalomtudományi és teljes szövegű adatbázisok az ELTE-n – az anyag kétféle verzióban készült el: egy erősebb, tanulmányi

versenyre felkészítő és egy átlagos osztály számára megfelelő szinten – 9-12. osztályosoknak.

- Információgyűjtés a neten – 9-12. osztályosoknak.
- Hogyne tudnád! : Könyvtárhasználati ismertető – 9-10. osztályosoknak.
- Merre tovább? : Pályaválasztási útmutató – 12. osztályosoknak.
- Légy résen! : Netbiztonsági útmutató – 9. osztályosoknak.

2. ábra Az olvasószolgálat által nyújtott felhasználóképzések résztvevőinek száma, 2009–2011

A portfóliót a könyvtár nemcsak az ELTE közoktatási intézményei számára hirdette meg, hanem minden olyan budapesti középiskolába eljuttatta, ahonnan a diákok nagy számban felvételiznek az ELTE-re. A képzéseket a pályázat fenntartási szakaszában is sikerrel hirdettük meg; az iskolák jellemzően a hozzájuk kihelyezett rendhagyó órákra tartanak igényt, a könyvtárhoz kötött programokat, mint a „Nyílt nap középiskolásoknak” – amit 2011-ben két alkalommal is megtartottunk – kevesebben választják. A diákoktól minden képzés és rendezvény végén kérdőíven gyűjtöttük a visszajelzéseket; a válaszokat a portfólió összeállításához és a tananyag testreszabásához használtuk, illetve a könyvtár által nem teljesíthető igényeket jeleztük az iskolának.

A nyugdíjasok számára szintén két alkalommal tartottunk Nyílt napot, amelyen az érdeklődőknek a többi program mellett könyvtárhasználati, illetve internet-használati ismereteket oktattunk.

A hallgatói célcsoport számára – alapképzéses, mesterképzésben részt vevő és doktorandusz

hallgatóknak egyaránt – a konzorciális pályázat keretében a publikációk elkészítésével, kezelésével kapcsolatos képzéseket tartottunk, részben a karokon, részben a könyvtárban, összesen 16 alkalommal. Örömmel vettük, hogy ezek között előre nem tervezett képzések is voltak; a *Bölcsészettudományi Karon* már ismertté váltak az Egyetemi Könyvtár felhasználóképzései, és több tanészék is jelezte igényét egy-egy ilyen tanóra iránt.

Az IKR-képzéseken felül négy további, könyvtárosoknak szóló, adatbázis-használati és bibliográfiakezelőkkel foglalkozó képzést tartottunk. A „Kölcsönző modul” rendszerkönyvtárosa ezen felül rendszeresen tartott többórás konzultációkat.

Ilyen mennyiségű képzéssel a könyvtár nem tudott volna helyben megbirkózni a szolgáltatások időleges csökkentése, az oktatások idejére az internetezésre használt olvasói számítógépek igénybe vétele nélkül. Ezt lehetőleg el akartuk kerülni, viszont a saját pályázatunk miatt csak az okvetlenül szükséges mértékben kívántuk igénybe venni a karok segítségét. Az Egyetemi Könyvtár és a *Könyvtár- és Információtudományi Intézet* közötti együttműködési megállapodás jelentette a megoldást, ami lehetővé tette, hogy egyeztetett időpontokban igénybe vegyük az intézet egyik számítógéptermet. A nagyközönségnek szóló oktatásokat az Egyetemi Könyvtár különböző tereiben és a középiskolákba kihelyezve tartottuk, a különböző ELTE célcsoportok számára pedig igyekeztünk a képzést az illető karra vagy a Bölcsészettudományi Karon igénybe vehető gépterembe kihelyezni.

A 2012-es felhasználóképzési terv és a további tervek

A 2012-es felhasználóképzési tervünk:

- kari igények szerinti,
- egységes tananyagokat használó,
- rendszeres és kiszámítható időpontban,
- állandó helyszíneken tartott,
- kihelyezett képzésekre épülő tervezet.

Végrehajtását a kari és intézeti könyvtárak részvételével terveztük: a könyvtárak szerepet vállalnak az igényfelmérésben, a trénerek biztosításában és képzésében, a tananyagkészítésben, a szervezésben és a képzések vezetésében.

A *Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT)* adatbázis feltöltésének az egyetemvezetés elsődleges prioritást adott, emiatt a felhasználóképzés is erre

összpontosít, a fenti elvek most az egyetemi MTMT-adminisztrátor (az Egyetemi Könyvtár Hálózati és módszertani osztályának vezetője) által kiépített MTMT-adminisztrátori hálózatban érvényesülnek. Az egyetemi adminisztrátor és a kari adminisztrátorok a karokon és az Egyetemi Könyvtár oktatótermében, az egyetemi adminisztrátor által összeállított letölthető tananyag segítségével képezik a végfelhasználókat: az alacsonyabb jogosultságú adminisztrátorokat és a szerzőket. Természetesen a Közösségszolgálati osztályon is három kiképzett adminisztrátor készül a Bölcsészettudományi Karon 2012 szeptemberében beinduló képzéssorozatban való oktatói részvételre, amire a központi tananyag egy részét is mi készítjük.

Hamarosan beindul az ELTE *Egyetemi Digitális Tudástár (EDIT)* digitális repozitórium feltöltése is, amely szintén kiemelt fontosságú projekt. A 2012. és 2013. évek felhasználóképzéseit ezekre a projektekre összpontosítjuk, miközben minden eddigi célcsoportunk igényeinek is igyekszünk eleget tenni. A 2012. évi felhasználóképzési tervünkben a már hagyományos – és valamennyi célcsoport, így a hallgatók számára is szolgáltatott – adatbázis- és bibliográfiakezelő-használati tréningek mellett nyugdíjasoknak és középiskolásoknak szóló Nyílt napok, kihelyezett középiskolai órák szolgálják a pályázat fenntartási szakaszát; a rendszerkönyvtárosok hetente tartanak rendszeres konzultációt; szakmai gyakorlaton fogadjuk a könyvtáros hallgatókat. A repozitórium elindulása a tárhely-problémáinkat is megoldja, és lehetővé teszi, hogy a felhasználóképzéshez használt oktatóanyagokat és útmutatókat az EKSZ portálján (<http://konyvtar.elte.hu>) tartósan elérhetővé tegyük a felhasználóknak.

A 2008-tól halmozódó felhasználóképzési tapasztalatok és az ELTE könyvtárai és könyvtárosai közötti egyre szélesebb körű együttműködés nélkül nem tudnánk megfelelni ezeknek az elvárásoknak, miközben az anyagi és emberi erőforrások egyre

csökkenek. Ám a hatékonyan kihasznált emberi erőforrás és a kooperáció segítségével alig három év alatt megteremtettük egy 21. századi elitegyetemről elvárható könyvtári felhasználóképzési modell alapjait.

Irodalom

- [1] NITHYANANDAM, K. [et al.]: User Education Programmes and Academic Libraries. = 4th International Convention CALIBER-2006, Gulbarga, 2-4 February, 2006.
<http://ir.inflibnet.ac.in/dxml/bitstream/handle/1944/1331/50.pdf?sequence=1>
- [2] OPAC – Einstieg in Recherche und Bestellung. E-Tutorial. [1-3. Teil]. [Elektronikus dokumentum].
http://www.youtube.com/watch?v=d4L4_qffmZQ
- [3] Web of Science adatbázis. Felhasználói útmutató. [Elektronikus dokumentum].
<http://konyvtar.elte.hu/web/hu/node/410>
- [4] Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Szervezeti és Működési Szabályzata. I. kötet: Szervezeti és Működési Rend. 79. p.
http://www.elte.hu/file/ELTE_SZMSZ_I.pdf
- [5] KÁLÓCZI Katalin: Szervezet az önismeret útján. = TMT, 59. köt. 11–12. sz. 2012. p. 451–458. (ISSN 0041-3917)

Beérkezett: 2012. IX. 25-én.

	Bikádi Katalin 1986 óta – egy, a könyvkiadásban töltött időszakot leszámítva – felsőoktatási könyvtárban tájékoztató könyvtáros. 2010 óta az ELTE Egyetemi Könyvtár Közösségszolgálati osztályát vezeti. Az ELTE-t képviseli a Magyar Tudományos Művek Tára Bibliográfiai szakbizottságában. E-mail: bikadi.katalin@lib.elte.hu

